

DEMOCRATISCH SOCIALISTEN '70

EMBARGO tot
13 oktober 1972
21.00 uur

HET PRIMAAT VAN HET PARLEMENT

dr. W. Drees

Rede voor het verkiezingscongres van Democratisch Socialisten '70
op vrijdag 13 oktober 1972 in "Figi" te Zeist

Mijnheer de Voorzitter, waarde gasten en partijgenoten,

Het is mij een vreugde en een eer om op dit tweede politieke congres van onze partij te spreken. Ten dele is het een terugblik op een jaar als regeringspartij, ten dele een blik vooruit.

Het Regeer-Akkoord Steenkamp

DS'70 is constructief ingesteld en schuwt de bestuursverantwoordelijkheid niet.

Wij zoeken geen conflict, wij verwerpen geen democratische partij of democratische politicus bij voorbaat als partner mits wij onszelf voldoende herkennen in program en beleid.

In mei 1971 werden wij uitgenodigd voor overleg over de vorming van een kabinet rustend op een parlementaire meerderheid. DS'70 heeft zich loyaal opgesteld en intensief deelgenomen aan de onderhandelingen.

Het Regeer-Akkoord Steenkamp is sterk beïnvloed door onze inbreng.

De financiële situatie bleek nog slechter dan wij -als somberste partij tijdens de verkiezingen- hadden gedacht. Het Regeer-Akkoord bevatte de bereidheid tot snelle sanering, en bovendien het kritisch bezien van uitgaven op langere termijn. Maar het bevatte ook concrete uitspraken over de werkende jongeren, over een aktiever regionaal beleid, over een verstandige uitbouw van de sociale verzekeringen.

De overspanning van de economie in de jaren '60 had geleid tot een langdurige inflatie. Het kabinet de Jong had de overspanning niet aangepakt maar werkte wel af en toe met een loonmaatregel. Tijdens de besprekingen bij Steenkamp was een loonmaatregel van zes maanden nog van kracht. Zo'n loonmaatregel past slecht in een tijd dat het de bedrijven goed gaat, dat er a. h. w. gevochten wordt om arbeidskrachten. Zelfs de werkgevers werken nauwelijks mee in een krappe arbeidsmarkt.

In het gesprek met de vijf fractievoorzitters werd besloten dat het accent voorshands zou liggen bij beëindiging van de overspanning in de economie. Gehoopt werd dat in goed overleg met het bedrijfsleven dan ook stabilisatie van prijzen, en matig accres van geldinkomens, zou worden bereikt. Open gelaten werd het beleid dat gevoerd zou moeten worden als overleg onvoldoende resultaat opleverde.

De inflatie en het overheidsbudget

De inflatie bleek het overheidsbudget sterk aan te tasten. Nog tijdens de maand dat Steenkamp aan het werk was werden de ramingen van Financiën voor 1972 ongunstiger.

Het is een vrij nieuw feit dat inflatie zo ongunstig werkt voor de overheid. Vroeger werd gemeend dat de overheid juist van inflatie profiteerde: extra hoge belastingopbrengst, en veel "vaste" uitgaven zoals rente en pensioenen. *)

*) De verklaring voor deze ongunstige invloed van inflatie op het overheidsbudget is:

1. Een deel van de belastingopbrengst is gebaseerd op hoeveelheden, b.v. benzine en andere accijnzen, motorrijtuigenbelasting.
2. De inkomensverdeling verschuift ten gunste van de groepen met lage belastingquote en daarmee ten nadele van de fiscus.
3. Ook de inkomsten uit sommige bedrijven van de overheid (PTT, openbaar vervoer e. d.) worden door inflatie verminderd al kan tariefsverhoging (met name bij PTT) dat weer goed maken.

- 4 Salarissen en pensioenen van ambtenaren zijn gekoppeld aan de lonen in het bedrijfsleven. Op zich is deze "trend" gedachte logisch maar bij inflatie zoals nu treden twee verschijnselen op die vroeger - toen de overheid steeds ook ongeveer de "trend" volgde, ook omlaag (jaren dertig) - niet bestonden nl. :
 - a) Snelheid van de wijziging, vaak met terugwerkende kracht o.a. bij overheidsbedrijven is dat niet meer te "verdienen" met tarieven.
 - b) De volle doorwerking in pensioenen, in tegenstelling tot de particuliere sector.
- 5 De bouw. Juist de overheid bouwt veel, financiert groot deel van de woningbouw en de bouw is extra inflatie-gevoelig.

In "Macro Economische Verkenning 1973" van het Centraal Planbureau staat op blz. 66 dat ongeveer drie kwart van de stijging van de rijksuitgaven in 1972 (t.o.v. 1971) nodig was om het volume van deze uitgaven op het peil van 1971 te kunnen handhaven. Uit Tabel III.10 op die blz. blijkt dat de prijsstijging van de rijksuitgaven sinds 1955 voortdurend (en bijna altijd: Belangrijk) uitgaat boven de prijsstijging bij bedrijven.

Zo was voor alle partijen -ook voor de oppositie- het vooruitzicht op financieel gebied somberder dan toen de programma's eind 1970 waren opgesteld. Dank zij de afspraken in het Regeer Akkoord om tot verlaging van uitgaven over te gaan is het gelukt om een begroting 1972 op te stellen waarin voor essentiële taken zoals woningbouw voldoende ruimte zat en waarbij de twee grote belastingen (inkomsten- en omzetbelasting) niet behoefden te worden verhoogd.

Ik wil eerst Uw aandacht vragen voor de kosteninflatie en dan enkele problemen van langer zicht bespreken.

De kosteninflatie

De overspanning van de economie kwam omstreeks de jaarwisseling 1971/1972 tot een einde. De golf van forse loon- en prijsverhogingen ging door. Dit is nieuw, in het verleden leidde het einde van overspanning ook tot een einde van de (kosten) inflatie. De oorzaken hiervan zijn:

- a) De lange duur van de inflatie waardoor er gewenning is opgetreden, n.a.l. (b.v. bij tariefsverhoging van overheidsbedrijven), indexatie,
- b) het ontbreken van iedere overheidsbemoeienis in tegenstelling tot de tijd van de geleide loonpolitiek of de eerdere fasen van de gedifferentieerde loonpolitiek,
- c) De verschuiving, binnen de vakbeweging, van invloed van de centrales naar de afzonderlijke bonden.

Inflatie is onrecht, inflatie van langere duur en forse omvang is diefstal. De hele bevolking wordt getroffen voorzover men spaargelden heeft, bepaalde groepen worden sterk in hun inkomen getroffen: mensen met (particuliere) pensioenen, kleine zelfstandigen.

Inflatie wordt soms verdedigd, b.v. "omdat het buitenland ook infleert!" Dat is een zwak argument: Nederland is koploper. Bovendien is het juist om een eigen beleid te voeren. We moeten het buitenland niet volgen, niet bij grote werkloosheid in het buitenland en niet bij inflatie. Nederland dient een beleid te voeren gericht op stabiele groei van werkgelegenheid en van inkomens (met gebruik van conjuncturele instrumenten als de wiebeltax, wijziging in overheidsuitgaven over een breed front, kredietbeleid e.d.).

Maar als geheel wordt inflatie niet verdedigd maar wel bedreven. Bedrijven gebruiken hun marktpositie, vakbonden vooral bij sterke bedrijven

stellen eisen, vakbonden en andere groepen elders volgen dan - ook al maken de bedrijven waar zij werken geen winst.

Het kabinet is in het voorjaar 1972 gesprekken met het bedrijfsleven begonnen om tot beëindiging van de inflatie in 1973 te komen. DS'70 heeft zich op het standpunt gesteld dat deze gesprekken uiterlijk in juli 1972 tot een conclusie dienden te leiden en, zo dit niet lukte, dat althans het kabinet zelf in juli tot een definitief standpunt diende te komen. Anders verloor het gesprek in het kabinet over belastingen en uitgaven een goed deel van zijn basis.

Sommigen hebben ons standpunt weergegeven als "DS'70 is een voorstander van ingrijpen in de inkomens en de prijzen". Wij wilden echter in juli niet dat er ingegrepen werd, wij wilden dat het kabinet een standpunt bepaalde, dit zou publiceren en dit -zo mogelijk in overleg met het bedrijfsleven- zou verwezenlijken tenzij door argumenten van zijn ongelijk overtuigd.

Links wil zich meer met inkomens bemoeien dan rechts.

Dit geldt zowel voor DS'70 als voor de Commissie van zes vertegenwoordigers van de linkse drie, de cie-Mansholt, die in par. 36 Inkomensbeleid schrijft:

Wie de inflatie wil beteugelen, volledige werkgelegenheid wil scheppen en de inkomensverdeling gelijkjer wil maken zal zich gedwongen zien in te grijpen in de inkomens-en prijsvorming".

Den Uyl formuleerde het in de Haagse Post van 20 sept. 1972 (blz. 47) aldus: "Maar met deze vorm van vrije loonpolitiek kan geen land doorgaan, tenzij je voor de chaos kiest

De bereidheid tot ingrijpen is er derhalve ook bij de linkse drie, wellicht meer dan bij de confessioneel-liberale coalitie die naar haar aard passiever is ingesteld.

De rol van de vakcentrales

Bij de discussie over een sociaal contract" zijn wensen van de vakbeweging inzake belastingen en overheidsuitgaven een grote rol gaan spelen.

In mei kwam een memorandum ter tafel waarin tal van punten werden genoemd, o.a. inzake onderwijs (werkende jongeren), defensie, omzetbelasting, maar ook inzake inkomens in vrije beroepen, prijsbeheersing e.d..

Het is logisch dat de vakbeweging, bij een gesprek over lonen en prijzen, alle inkomens ter sprake brengt, ook salarissen boven de c. a. o. grens en inkomens in de vrije beroepen. Hoe ver kan de vakbeweging gaan inzake het overheidsbudget?

De vakbeweging heeft alle recht om ideeën en voorstellen inzake belastingen en uitgaven te doen. Elke bijdrage tot de discussie is nuttig, en zeker bijdragen uit die hoek. De vakbeweging is breder geïnteresseerd dan bijna elke andere pressiegroep in de samenleving. Er bestaan echter twee opvallende misverstanden over de aard van de discussie-bijdrage van de vakbeweging.

1e wordt soms gesteld dat de vakcentrales "representatief zijn voor de onderste helft van de inkomensstrekkers" (Den Uyl, Haagse Post, 20 september 1972).

Dat is niet zo, de vakbeweging is representatief voor werknemers, niet voor particulier gepensioneerden of kleine zelfstandigen en dat zijn de zwakste groepen.

2e wordt soms gemeend dat de vakbeweging "anderhalf miljoen mensen (of: gezinnen) vertegenwoordigt" *). Dat is een misverstand. Ook burgemeester en wethouders van de drie of vier grootste gemeenten van ons land vertegenwoordigen niet anderhalf miljoen mensen. Zou dat wél zo zijn, dan zou men op het Binnenhof in de loop van een paar dagen vertegenwoordigers van wel zestig miljoen Nederlanders kunnen ontvangen.

*) A. Groenevelt, voorzitter industriebond NVV in Het Parool, 27 sept. 1972, blz. 21: "Volgens hem is de vakbeweging wel degelijk ook een politieke pressiegroep - en een heel sterke, met de 2 miljoen Nederlanders die we vertegenwoordigen".

De vakbeweging vertegenwoordigt een aspect van het bestaan van haar leden, nl. het aspect: werknemer, niet het aspect: Hagenaar, of weggebruiker, of schaker of zelfs niet altijd het aspect consument.

Er is in Nederland algemeen kiesrecht. Ook de werknemers stemmen zoals andere burgers. Voor hun politieke keuze -op het gebied van ruimtelijke ordening, van justitie, van defensie, van buitenlandse politiek, van onderwijs, van belastingen- kiezen zij vertegenwoordigers in het parlement. Een kantooremployé stemt als burger op een partij naar zijn keus, hij uit zich niet politiek via zijn bond net zo min als een huisarts zijn mening inzake buitenlandse politiek vertolkt acht door de Voorzitter van de Maatschappij tot Bevordering van de Geneeskunst.

Het parlement dient in een parlementaire democratie primair te staan. Het parlement moet beslissen over overheids-uitgaven en belastingen, over buitenlandse politiek en ruimtelijke ordening, soms ook over ingrijpen in prijzen. Het bedrijfsleven heeft de eerste verantwoordelijkheid inzake bruto inkomens (lonen, winsten, e. d.) maar niet inzake het verschil tussen bruto en netto, de inkomstenbelasting of andere belastingen.

Maar de argumenten van het bedrijfsleven zijn daarom wel van groot belang. Het bezwaar van DS'70 is niet dat er in het voorjaar van 1972 te intensief met de Stichting van de Arbeid is gesproken. Ons bezwaar is dat er niet intensief genoeg is gesproken, dat er lange pauzes zijn geweest tussen het overleg, dat niet tijdig naar afronding is gestreefd, dat er teveel de neiging bestond om overleg over het sociaal contract te laten wachten op de begroting terwijl die begroting geen vaste vorm kon krijgen zonder sociaal contract.

Daarom is de gedachtegang van Ter Heide m. i. juist (rede op bondsvergadering van het NVV op 22 september 1972, als weergegeven in De Ambtenaar van 6 oktober 1972, blz. 11) dat er gestreefd moet worden naar een Meerjarig Sociaal Contract waarbij ook aandacht zou worden gegeven aan pensioenen, sociale verzekering, het beïnvloeden van inkomensverschillen, vergroting van zeggenschap en aan de werkgelegenheid. Zo'n Meerjarig Sociaal Contract zou de stabiliteit kunnen brengen waaraan Nederland na bijna tien jaar forse inflatie behoefte heeft. Dan zou het ook mogelijk zijn om b. v. PTT tarieven en tarieven openbaar vervoer een aantal jaren gelijk te houden, dan zou een serieuze meerjarenplanning ook bij overheidsbedrijven en -diensten sterk bevorderd worden.

Inkomensverdeling

DS'70 deelt met de vakbeweging de grote aandacht die de inkomensverdeling dient te hebben.

Het is te betreuren dat er in het parlement nooit een systematisch gesprek aan deze materie is gewijd. De Nota over de Inkomensverdeling van het kabinet de Jong (september 1969) is niet behandeld.

Er zijn in Nederland, vooral sinds de Tweede Wereldoorlog, veel maatregelen genomen om zwakke groepen te helpen.

Het is daarbij het moeilijkst gebleken om zelfstandigen te helpen. Voor hen, maar ook voor werknemers, is het van belang de AOW (voor gehuwden, voor ongehuwden evenredig) uitkeringen op te trekken tot het netto-minimum loon. Dit kan een goede basis zijn voor de bouw van een pensioenvoorziening. Ook uitbreiding van de arbeidsongeschiktheidsverzekering tot een volksverzekering is van belang.

Door de sociale maatregelen en de belastingpolitiek is de inkomensverdeling netto per gezinslid vrij gelijkmatig. Uit de Nota over de Inkomensverdeling blijkt dat ca 80% van het Nederlandse volk netto, per gezinslid, over een inkomen beschikt dat binnen een verhouding van 1 op 2 (van de laagste inkomens binnen die 80% tot de hoogste) ligt.

Naast zorg voor de laagste groep is ook aandacht voor de groep topinkomens van belang. Het gaat misschien niet om zulke grote bedragen in verhou-

ding tot het nationale inkomen, maar wel om inkomens die psychologisch van belang zijn en aan goede samenwerking in onze maatschappij afbreuk kunnen doen.

De overheid is de grootste werkgever, neemt juist in de topgroep ook kwantitatief een grote plaats in (b.v. door het aantal hoogleraren e.d.). Het kabinet Biesheuvel heeft als eerste kabinet in vele jaren de inkomens van de bewindslieden constant gehouden (een nominale nullijn, een reële verlaging). Het is verheugend dat blijkens een enquête van de Vereniging van Academici bij het Wetenschappelijk Onderwijs 26% voor een nominale bevriëzing of zelfs verlaging van het eigen inkomen was (Vawo Visie, 1972, nummer 2-3, blz. 21). Matiging van de top-inkomens bij de overheid maar ook in de vrije beroepen en in het bedrijfsleven kan een nuttige bijdrage zijn voor een betere sfeer in ons land en ook een materiële bijdrage leveren aan een redelijke inkomensverdeling.

Wat bijzondere groepen betreft nog dit: het is verheugend dat er een wettelijke regeling zal komen om de groep vervolgd uit de Tweede Wereldoorlog een vaste basis te geven voor een recht op uitkering.

De passieve houding van het bestuur

Ik kom nu op enige problemen van de langere termijn. Daarbij wil ik eerst iets zeggen over de mentaliteit van het bestuur van dit land, in gemeenten, provincies en vaak ook bij de centrale overheid.

De wederopbouw en de economische groei na de Tweede Wereldoorlog heeft geleid tot een sterk accent op het economisch denken. Doctorandus economie werd een middenstandsdiploma voor de politicus meer dan het zijn van bioloog, kinderarts of huisvrouw. De Sociaal Economische Raad werd door velen gezien als het belangrijkste adviesorgaan. Lonen, prijzen en sociale verzekeringen werden soms het hoofdonderwerp van debatten en programma's. Deze zaken zijn ook thans van belang maar er zijn fundamentele zaken waar te weinig aandacht aan is besteed.

Bestuurders schakelen vaak moeilijk om op nieuwe problemen. Dit komt ten dele omdat zij in een eerdere periode zijn "gevormd", ten dele omdat zij geen tijd hebben zich te verdiepen in een nieuw soort probleem. Bovendien ontmoet een nieuwe aanpak veel meer weerstand dan het voortgaan in een oud patroon.

Bevolkingsprobleem

De Tweede Nota Ruimtelijke Ordening van 1966 raamde de Nederlandse bevolking voor het jaar 2000 op 20 miljoen. Nu worden lagere cijfers genoemd omdat het geboortecijfer daalt. Maar de immigratie is de laatste jaren van belang. Die immigratie heeft niet plaats gevonden omdat het in andere landen zo vol was of omdat Nederland andere landen wilde helpen maar was een gevolg van onze binnenlandse situatie, van de spanningen op onze arbeidsmarkt. Opvallend was de passieve houding in de jaren zestig: werkgevers wilden in het buitenland werven, 't ministerie van Sociale Zaken vond 't goed en zo begon een dikke stroom zónder dat er een bewust beleid was geformuleerd.

Ik meen dat drie al algemene richtlijnen dienen te gelden voor het beleid inzake immigratie:

1. Iedereen die in Nederland is heeft recht op dezelfde behandeling, op goede verzorging ook wat b.v. huisvesting betreft.
2. Vluchtelingen -b.v. nu uit Oeganda- dienen ook door ons land te worden opgenomen.
3. "Import van arbeidskrachten", het werven van buitenlanders is ongewenst.

Nederland is vol, we moeten niet meer werkgelegenheid hebben dan we aankunnen. Het argument dat Nederlanders bepaalde soorten werk niet meer willen verrichten is vermoedelijk onjuist -de immigratie blijkt sterk afhankelijk te zijn van de spanning op de arbeidsmarkt. Bovendien is het beter om zulk werk aantrekkelijker te maken, b.v. door mechanisatie of door betere beloning.

Nederland is een tolerant land. Hier in Zeist zou men het enig vinden als er b.v. een aantal Eskimo's kwam wonen, men zou hopen op een echte winter opdat er dan sneeuw hutten zouden komen. Maar de Nederlandse tolerantie wordt minder als het aantal toeneemt. Welk aantal Eskimo's zou Zeist goed ontvangen? Misschien 50%?

Opvallend was de passieve houding van het bestuur (b.v. van Rotterdam). Hoewel men de problemen kon zien aankomen, is er van verschillende kanten nadrukkelijk gewaarschuwd, is er niets gebeurd. Het gemeentebestuur heeft zelfs gesteld: wij kunnen aan deze materie niets doen. Maar wie heeft de Rotterdamse haven uitgebreid? Wie heeft gezorgd dat er enorme terreinen gereed kwamen voor de industrie? Het is het bestuur vooral van deze gemeente geweest dat de zuigkracht op het buitenland heeft doen ontstaan.

Die buitenlanders vestigen zich vooral in oude (arbeiders)wijken. Het is bijna een soort wet dat allerlei problemen -het geldt b.v. ook voor geluidshinder van autowegen- vooral oude wijken en arbeidersbuurten treft. Dat komt o.a. omdat beter gesitueerden mobieler zijn, makkelijker uit hun omgeving die zij onaantrekkelijk vinden, vertrekken.

Discriminatie is onjuist. Daarom kon de 5% regel inderdaad niet door de regering worden aanvaard. Maar het is wel verstandig om -zoals t.a.v. de Zuidmolukkers is gebeurd- in de praktijk naar spreiding van pensions e.d. te streven. Hoofdzak zal moeten zijn een beleid dat voorkomt dat Nederland honderdduizenden buitenlanders aanzuigt zoals b.v. in Zwitserland is gebeurd. Bevorderd moet worden dat nieuwe vestiging van industrie vooral in die landen plaats vindt. Ook accepteren wij dat het Ned. aandeel in b.v. de koopvaardij relatief daalt, maar niet dat de koopvaardij door buitenlandse subsidies geheel verdwijnt.

Club van Rome

Het bevolkingsprobleem beseffen we sinds tientallen jaren. De laatste jaren bleek hoe ernstig de milieuproblematiek -de zorg voor goed water, schone lucht, gezonde bodem- was geworden.

Het is de verdienste van het rapport "The limits to Growth" voor de club van Rome dat het deze en andere problemen (uitputting grondstoffen, gebrek aan landbouw-areaal) heeft gezien en de onderlinge samenhang heeft geschetst.

Dit rapport heeft een schok veroorzaakt, zeker in landen waar het goed gelezen is. Het legt uit dat een oplossing in één richting (b.v. voorkoming van vervuiling door andere produktietechnieken) vaak andere problemen verzwaart (b.v. sneller verbruik van grondstoffen). Ook laat het zien dat er een grote tijdsspanne kan verlopen tussen het toebrengen van schade (b.v. lozen van kwik, produceren van DDT) en het tot uiting komen van die schade bij dier of mens. Dit maakt het gevaar groot dat we veel te laat reageren.

Dit gevaar van "te laat reageren" ontstaat ook omdat de exponentiële groei van produktie en bevolking bijzonder snel de grenzen van beschikbare capaciteit kan uitputten.

De economische wetenschap heeft de "natuur" gezien als produktiefactor en te weinig rekening gehouden met het "verbruik" van de beperkte voorraad, of dit nu grondstoffen waren of b.v. goed water.

Het was al een tijd opvallend dat de technische vooruitgang niet kon voorkomen dat de "leefbaarheid" in b.v. Amerikaanse steden in het algemeen meer

achter- dan vooruit ging, of dat onderontwikkelde landen als Brazilië en India, met alle toegang tot moderne techniek, toch in een permanente sfeer van ellende bleven.

Nederland kan moeilijk een "gidsland" zijn zoals het rapport van de cie-Mansholt bepleit en ook is het niet duidelijk waarom "nationalisatie van de grootste banken en van de basisindustrieën (zoals staal, chemie en energie)" (psr. 4.1) speciaal zou helpen. De fout in het verleden was immers juist (ook) een fout overheidsbeleid, Staatsmijnen, aanleg van enorme havens, aantrekken van chemische industrieën met weinig respect voor het milieu. Aan instrumenten heeft het de overheid niet ontbroken! Alles werd gezet op het aantrekken van Mobil Oil, Shell Chemie, Hoechst etc., op het bevorderen van autoverkeer e.d..

Maar het is wel van groot belang om de problematiek van de Club van Rome op wijst te doordenken en om het beleid in de richting van beter evenwicht, om te buigen.

Sommige hebben uit het rapport "Limits to Growth" begrepen dat de acute schaarste-problemen al onmiddellijk voor de deur staan. Dat is echter, in West-Europa, niet het geval. We voelen wel acute moeilijkheden b.v. soms inzake de water-voorziening, maar gebrek aan andere essentiële grondstoffen, zoals olie zal toch vermoedelijk niet vóór de jaren tachtig blijken.

Wij kunnen voorlopig nog voort met het verbruiken van zulke brandstof. Maar er is een conflict met het belang van de volgende generatie. Dit "generatie conflict" is belangrijker dan de Vader - Zoon tegenstelling.

Oppervlakkig gezien bestaat er in de politieke wereld veel overeenstemming over de milieuhygiëne - de bescherming van lucht, water en bodem. Wat de technische eisen betreft is er wel overeenstemming maar wat betreft de bereidheid om kritisch te staan t. o. v. uitbreiding van bestaande of vestiging van nieuwe industrieën is er vrij veel verschil in de praktijk.

De CPN neemt in alle milieuzaken het meest conservatieve standpunt in en pleit voor produktie en consumptie zonder zorgen over de gevolgen.

Ruimtelijke Ordening

De Tweede Nota Ruimtelijke Ordening van 1966 is in het Regeer Akkoord Steenkamp weer met nadruk als basis voor het beleid gekozen. De grote doelstellingen zoals:

Betere spreiding van activiteiten over het land, met accent op het Noorden

Open houden van het Groene Hart van Holland

Een "wederinrichtingsbeleid" voor de bestaande steden

waren in de jaren 1966-1971 in feite verwaarloosd of zelfs bewust doorbroken (vestiging Shell Chemie aan de Moerdijk).

Voor vele gemeentebesturen, voor politieke partijen, voor ministers overheerst vaak het korte-termijn-probleem: waar kan ik wat extra woningen bouwen,

hoe trek ik forensen of anderen naar mijn gemeente, dan kan de gemeente meer "doen"!

hoe schep ik werkgelegenheid in mijn grote gemeente want dan kan die een hoger peil van voorzieningen dragen, een "metropolitain" karakter krijgen.

De confessionele partijen zijn weinig op de toekomst ingesteld, de VVD vertrouwt te veel op het marktmechanisme, de PvdA laat vaak goede klanke

n

 horen maar leeft het in de praktijk van het stedelijk bestuur niet na.

Zoals J. van den Doel schrijft: "Natuurlijk komen er instrumenten bij, maar

dat proces verloopt uiterst moeizaam: als de zich liberaal noemende Langman voorstelt om een selectief investeringsbeleid te gaan voeren, staan de socialistische Thomassen en Lammers... hand in hand om het kwalijke van zulk een beleid voor Rotterdam resp. Amsterdam te onderstrepen". ("De geloofwaardigheid van het ruimtelijk beleid" in Socialisme en Democratie, augustus/september 1972).

Het is opvallend dat ook b.v. aan geluidshinder zo weinig aandacht is geschonken. Bewust hebben gemeenten gebouwd in de aanvliegroutes van vliegvelden of dicht bij nieuwe verkeerswegen. Nu zitten we met het conflict tussen mensen die wonen bij een vliegveld en anderen die voor zaak of vakantie gaan vliegen.

Bestuurders zijn weinig geoefend in het overwegen van indirecte gevolgen. Als er b.v. in Den Haag kantoren worden gebouwd zuigt dat forensenverkeer aan, vooral als men ook een groot parkeerterrein aanlegt (een blikveld). Dan ontstaat een belasting voor de arbeiderswijken rond het centrum waar de forensen doorheen moeten. Bovendien neemt de groei van forensengemeenten grond in beslag die anders voor de recreatie van de stedelingen beschikbaar zou zijn. (Dag-recreatie)

Over de ruimtelijke ordening zal nog veel politieke strijd gevoerd worden. Ik wijs op discussie over nieuwe havens, b.v. de Voorhaven IJmuiden, op het gebruik van het Waddengebied.

Juist nu, in deze jaren zullen grote beslissingen vallen inzake het gebruik van de schaarse grond waarover Nederland beschikt. Een stuk "woeste grond" kan altijd nog wel veranderd worden in industrieterrein of bouwgrond, het omgekeerde gebeurt vrijwel nooit. Daarom, als wij twijfelen over het in beslag nemen van een stuk natuur dan is de wijze beslissing: wacht.

Personenvervoer

Vrachtvervoer is altijd een belangrijke activiteit geweest voor ons land. Personenvervoer was vroeger -op lange afstand- een zaak van de spoorwegen. Het net dat in de 19e eeuw werd aangelegd was lang bruikbaar, ook bij een groeiende bevolking. Op korte afstand liep men, of fietste of gebruikte plaatselijk openbaar vervoer. De opkomst van de auto tussen de twee wereldoorlogen veranderde nog niet veel. Na de Tweede Wereldoorlog, vooral na ca 1960, begon de auto zijn grote opmars.

Dat is passief benaderd. Meer auto's - dan meer wegen, meer parkeerplaatsen. Het wordt een vicieuze spiraal want meer parkeerplaatsen betekent -meer afstanden tussen gebouwen, dus minder emplooi voor de fiets.

De bevolkingsgroei leidde tot uitbreiding van de bebouwing, de welvaart leidde tot groter ruimtegebrek per inwoner. Dit leidde al tot grotere afstanden maar daar kwam bij dat bestuurders van de grote gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag) hun werkgelegenheid op peil wilden houden of zelfs vergroten, hoewel hun bebouwing minder mensen kon bevatten. Dat bevorderde het forensisme.

De welvaart leidde tot groter autobezit, maar ook de toename van woonwerk afstanden. Bewust planden gemeenten auto-aantrekkende objecten, zoals winkelcentra met ruime parkeergelegenheid. En bestuurders, met verwaarlozing van indirecte nadelen, dachten -wat hindert het. De automobilist is bereid te betalen voor zijn weg. Wat hindert het?

Het hindert heel veel. Eén op de 25 mensen die geboren wordt in West-Europa (4% van de doodsoorzaak) zal omkomen door een verkeersongeluk, één op de vijf wordt in zijn leven erdoor verwond. Verder: geluidshinder. Het zijn auto's, veel meer dan vliegtuigen, die grote aantallen woningen ernstig hinderen.

Dan in sommige delen van de stad luchtvervuiling. (Op den duur, Club van Rome problematiek - ook algemene luchtvervuiling en uitputting van grondstoffen). De belangrijkste hinder is echter : Ruimtebeslag, in het landschap, ook in de steden.

Het zijn vooral de arbeiderswijken die geschaad worden. Ik heb wel eens een plan gezien voor een groot STER viaduct, van de tuin van Sidney v. d. Berg tot de voordeur van Jelle Zijlstra, maar zo'n plaatskeuze is uitzondering.

Zo groeit in de woonwijken de onveiligheid, de geluidshinder, de visuele schade. Juist de zwakkere "vervoersarme" groepen zoals bejaarden, alleenstaanden, jeugd wordt getroffen. Het is van groot belang dat de stad "gezellig" blijft, met afwisseling op korte afstand, met menging van wonen, winkelen, werk en recreatie.

Dit biedt ook nieuw perspectief aan midden- en kleinbedrijf. Een groot kantoor, een groot sportcomplex, een groot ziekenhuis veroorzaakt meer verkeer dan een aantal kleine eenheden.

Er moet géén ruime armslag worden gegeven aan grote bedrijven ook niet aan grote distributie-bedrijven of aan nieuwe winkelcentra met ruime parkeerterreinen, want dat vreet ruimte van het landschap en het holt de stad uit. Het is van groot belang dat de middenstand blijft, in de woonwijken, voor afwisseling en levendigheid zorgt, voor service en contact.

Hoe de betekenis van het personenvervoer is toegenomen, blijkt uit ons budget, aan het aandeel van vervoer in onze eigen consumptie-uitgaven. Vroeger was dat maar enkele procenten, voor trein en tram en de fiets. In 1963 was dit gestegen tot 8,5% van het verbruik en het ligt nu boven het bedrag dat wordt uitgegeven voor huur!

Als het zo gaat als in de Verenigde Staten geven we in 1980 :15% en aan het eind van de eeuw één vijfde van ons inkomen uit aan ons vervoer. (Integrale Verkeers-en Vervoersstudie, Nederlands Economisch Instituut, 1972, Hoofdrapport, blz. 43-45).

Een ander voorbeeld: in een stad werd vroeger ca 20% van de ruimte gebruikt voor verkeer en parkeren, nu ruim 30%. Bovendien verliest de straat de functies die hij vroeger had : spelen van kinderen, praten van volwassenen.

Het personenverkeer wordt een geweldig probleem in de steden, in de natuurgebieden, in recreatiegebieden, niet op het platteland. Ook niet op de uren met weinig verkeer 's nachts, ten dele ook 's avonds.

De NEI Studie *) laat de kaart zien die ontstaat als we de behoefte aan vervoer maar laten groeien en daaraan voldoen door steeds nieuwe wegen. Willen we ons land redelijk intact houden, willen we een stedelijke beschaving handhaven, dan is het nodig de verkeersbehoefte terug te dringen. Dit betekent geen keuze anti-auto maar een beslissing om de voor én de nadelen van de auto te verwerken in een beleid dat de auto kansen geeft waar hij grote voordelen biedt, maar de massale vervoersbehoefte terug te dringen en, voorzover deze blijft, meer met openbaar vervoer en fiets te verzorgen.

Voor de handhaving van een menselijke beschaving en van een goed landschap is een actief beleid nodig wat :

1. De activiteiten (kantoren, industrie, havens) beter over het land verdeeld zodat excessieve concentraties van mensen (een Randstad Holland die uitgroeit tot een Tokio) vermeden worden.
2. Zo mogelijk vermeden wordt dat steden groter worden dan ca een half-miljoen inwoners. Binnen een half miljoen-stad is contact vaak nog per

*) "Wie zal nog willen leven in een land dat ten behoeve van het verkeer nagenoeg dicht gewalst is ... Wie nog in een land waarvan het groene hart vermorzeld en een deel van zijn duinvoet aan flarden is gescheurd?.." (De Tijd, 29 aug. '72).

- fiets goed mogelijk en is "buiten" ook zonder auto goed bereikbaar.
3. Binnen een stad, liefst ook binnen een wijk wonen, winkelen, sport, recreatie e.d. worden gemengd. Dus géén grote complexen, niet van sport, niet op medisch gebied, niet van kantoren.
 4. Voor dichte vervoersstroming : bevorderen van goed modern openbaar vervoer.
 5. Door een actief parkeerbeleid bevorderen dat men voor zijn regelmatige verplaatsing zo mogelijk het openbaar vervoer of de fiets kiest (woon-werk, winkelen in de buurt) zodat de auto selectief gebruikt wordt -voor goederenvervoer; als men eens grote haast heeft en er de parkeerheffing voor over heeft; 's avonds en dan met name naar andere (rand)gebieden van de stad; op het platteland; zwerven in de vakantie. Maar met de trein naar de wintersport, met het vliegtuig naar het Zuiden, met de trein naar Zandvoort en Feenoord.

Dit betekent niet een abrupt stoppen met wegeaanleg. Het is wenselijk dat een goed modern autowegennet wordt voltooid met de nadruk op "voltooid". Het moet grofmazig blijven, er moeten niet voortdurend nieuwe verbindingen tussen komen. Overbelasting kan vermeden worden door een actief parkeerbeleid, want elke rit eindigt met parkeren.

Het betekent wel spoed met het aanleggen van moderne railverbindingen in de dichtbevolkte gebieden.

Maar vooral ook betekent dit een her-inrichting van de bestaande steden. Daar moet meer aandacht aan gegeven worden, de oude wijken zijn áchter gebleven bij de ontplooiing die elders (platteland, ontwikkelingsgebieden, nieuwe wijken) heeft plaats gevonden. Het moet aantrekkelijk zijn en blijven om in de steden te wonen.

Het is hier dat elke dag politieke tegenstellingen naar voren komen. Dat kan gaan om het parkeervrij maken van pleinen, van speelstraten en van groen (park-eren), over de zorg voor de fietser, maar ook over de bouw van kantoren, over de industrieterreinen, over de bescherming van het nog aanwezige landschap vlak bij de stad.

Gelukkig is op tal van deze terreinen de laatste jaren actie gevoerd, op basis van onderzoek en argumenten. Informatie en discussie zijn veel levendiger dan tien jaar geleden. De buiten parlementaire groepen hebben het bewustzijn verruimd en iets van de tekorten van het bestuur opgevuld.

Democratie en waakzaamheid

Democratie is een schaarse regeringsvorm. In de meeste tijden en in de meeste landen is dictatuur.

De Tweede Wereldoorlog is met een grote teleurstelling geëindigd. Oost-Europa viel van de ene dictatuur in de andere en Rusland toonde niets van de liberalisatie die velen hadden gehoopt.

Na de dood van Stalin is de dictatuur daar minder drukkend maar elke poging van een Oost-Europees land om een wat vrijer regime in te voeren - Hongarije 1956, Tsjechoslowakije 1968, - wordt verhinderd.

Democratiën hebben de neiging om goedgevolg en lichtvaardig te zijn. Wij hebben na de Eerste Wereldoorlog gezien hoe Engeland en Frankrijk de handhaving van de Volkenbond verwaarloosden en hoe in Nederland de gedachte aan eenzijdige ontwapening rondspookte.

Er zijn veel dictaturen in de wereld, sommige dichtbij, zoals in Zuid en Oost Europa, sommige verder weg zoals in Afrika, Z-Amerika, Azië. Enkele partijen stellen in hun programma's dat de regering "bevrijdingsbewegingen" moet subsidiëren. Het is sympathiek, maar ik vraag me af hoe de

regering officieel "bevrijdingsbewegingen" moet steunen die gericht zijn tegen landen waar Nederland vriendschappelijke betrekkingen mee onderhoudt.

Dit kan beter particulier gebeuren.

Wel is het wenselijk dat Nederland doet wat het redelijk kan doen. B.v.: Geen dictaturen toe laten tot de Europese Gemeenschap. Alle mogelijke druk uitoefenen op de Zuid-Europese dictaturen waarvan één ook koloniale onderdrukking uitoefent in Afrika. En ook t.a.v. Afrika in gevallen van aperte terreur -b.v. Oeganda- de Nederlandse mening laten blijken, b.v. door een afwachtende houding inzake ontwikkelingssamenwerking.

Verder: Welke "bevrijdingsbewegingen" bedoelt men? Ook die inzake Irian of Z.-Molukken, inzake Kroatië, Baltische landen of wellicht Rusland zelf?

Alle discussie over de Nederlandse houding inzake regimes in ons werelddeel of elders verandert niets aan het feit dat er maar één machtsconcentratie is die onze vrijheid en zelfstandigheid bedreigt. Als we die verliezen dan zijn alle andere inspanningen om een leefbare maatschappij op te bouwen tevergeefs.

Het is essentieel de collectieve veiligheid te handhaven door het intact houden van de Noordatlantische Verdragorganisatie. Dit was ook de conclusie van meerderheid en van minderheid van de Commissie van Civiele en Militaire Deskundigen over "De Toekomst van de Nederlandse Defensie" (maart 1972). Als er thans in het bedrijfsleven of in sommige -tot voor kort serieuze- partijen wordt gesproken over drastische beperking van defensie-uitgaven of over het verlaten van de NAVO dan resten slechts twee mogelijkheden: Of degenen die zo spreken hechten niet aan de Democratie Of zij hechten veel aan illusies.

Van het illusionisme is de PSP de meest zuivere vertegenwoordiger. De PSP heeft er groot bezwaar tegen als de democratieën zich desnoods met geweld willen beschermen tegen een aanval.

Maar hoe staat de PSP tegenover geweld? Op 13 september 1972 stelde het 1e Kamerlid van Wijk (PSP) vragen aan twee ministers over plannen om in EEG verband het terrorisme te bestrijden. Van Wijk vroeg "Laten de Ministers zich .. mede leiden door het inzicht, dat de politieke terroristen... in sterke mate zijn gekomen tot hun politieke geloofsovertuiging .. door levensomstandigheden van henzelf of van anderen .. in een bestel dat moreel volstrekt onaanvaardbaar is ... ?"

"Willen de Ministers deswege bevorderen, dat enig plan tot optreden tegen het politiek terrorisme wordt vooraf gegaan door een ... onderzoek naar de achtergrond ..."

Dus voorlopig wil deze PSP vertegenwoordiger het terrorisme laten voortduren totdat de achtergronden uitgebreid zijn onderzocht.

Ik wil er op wijzen dat Nederland in de jaren 1940-1945 was bezet en leefde onder een bestel "dat moreel volstrekt onaanvaardbaar was". Rechtvaardigde dat echter dat Nederlanders in het buitenland, b.v. in Zwitserland of in Argentinië maar eens mensen gingen vermoorden om aandacht voor hun onderdrukking te vragen?

Door Nederlanders is zelfs nooit overwogen om Duitse burgers in Nederland of elders te vermoorden als represaille.

Dit goedpraten door de PSP van de terreur die we kortgeleden in München hebben ervaren is typerend voor hun "München" houding. De PSP is de politieke vertegenwoordiging van Chamberlain vandaag. En wat zegt Van der Louw, de voorzitter van de Partij van de Arbeid (NRC, 7 oktober 1972, blz. 3): denk ook eens aan de goede kanten van een akkoord met de PSP!

De confessioneel-liberale coalitie die Nederland sinds 1959 vrijwel onafgebroken heeft geregeerd is te passief in zaken van ruimtelijke ordening en milieu, van aanpak van openbaar vervoer of van herstel en vernieuwing van ou-

de wijken.

Voor het urgente probleem van de kosteninflatie gaat de confessioneel-liberale club opzij.

De Partij van de Arbeid is in handen van een PSP-achtige meerderheid. Voor argumenten van Den Uyl is het PvdA congres niet meer gevoelig. Alleen en uitsluitend hun streven naar macht heeft geleid tot concessies aan hun partner. Daarmee is de PvdA als organisatie tot de meest onbetrouwbare partij in het land geworden.

Mijnheer de Voorzitter,

De democratie kan op verschillende manieren worden verzwakt :

door toegeven aan anti-parlementaire akties
door het wegzakken in de corporatieve staat
door het verzwakken van ons bondgenootschap in de vrije wereld.

Maar ook kan de democratie worden verzwakt door het verwaarlozen van de grote problemen in het binnenland, de zorg voor onze steden, de betere spreiding van activiteiten over het land, het actief beheren van een goed milieu.

DS'70 werkt voor een rechtvaardiger en een menselijker maatschappij. Wij zullen voor de toekomst werken, op basis van een nuchter idealisme. Open voor samenwerking met allen die van democratische wille zijn, luisterend naar anderen en zelf ideeën aandragend. Wij hebben idealen, wij hebben de wil en wij hebben de mensen om voor die idealen te strijden.

Ik dank U voor Uw aandacht.